

Eettisesti kestävää lihantuotantoa, onko sitä?

Karoliina Majuri, agrologi YAMK, projektipäällikkö, Tulevaisuuden biotalous, Lapin ammattikorkeakoulu

Kirsi Muuttoranta, MMT, lehtori, Tulevaisuuden biotalous, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: porotalous, eettinen kulutus, eläinten hyvinvointi, kestävä kehitys

Kestävä tuotanto käsittää monta ulottuvuutta. Virtasen (2006, s. 99) mukaan luonnonvara- ja ympäristöalalla kestävyiden muodostavat taloudellinen, kulttuurinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Usein ekologinen kestävyys koetaan vahvimpana, kun taas sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys jäävät taka-alalle. Sosiaalista kestävyyttä ovat eettiset tuotantomenetelmät sekä yhteisöllisyyden vahvistaminen (Virtanen 2006), kun kulttuuriseen kestävyteen luetaan paikallisten erityispiirteiden huomioiminen (Kärppä ym. 2009, s. 177). Luonnonvara-alalla sosiaalista kestävyyttä on vaikea arvottaa, mutta tuotannon eettisiä näkökulmia tulee korostaa (Kärppä ym., 2009, s. 177). Mitä ovat tuotannon eettiset näkökulmat?

Eettinen tuotanto on eläinten hyvinvointia

Eettinen eläintuotanto liittyy olennaisesti eläinten hyvinvointiin. Kuluttajat arvostavat eläinten hyvinvointia ja ovat valmiita maksamaan siitä lisähintaa (Kotro ym, 2011, s. 19, 23, 27-30, 39). Yksi tärkeä hyvinvoinnin mittari on eläimen mahdollisuus lajintyypiseen käyttäytymiseen. Kanoilla kuopiminen, sioilla tonkiminen ja märehitijöillä laiduntaminen ovat esimerkkejä käyttäytymisestä, joita eläimellä on tarve toteuttaa osana ravinnonhankintaa (Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta, 2014). Mitä tehostetumpaa eläintuotanto ihmisen rajoittamissa olosuhteissa on, sitä pienemmät mahdollisuudet eläimellä on toteuttaa luontaisia käyttäytymistarpeitaan. Tämä koskee niin ravinnonhankintaa, sosiaalista käyttäytymistä, lepoa, lisääntymistä kuin jälkeläisten hoitoakin. On vaikea kuvitella hyötyeläintä, joka voisi toteuttaa luontaisia käyttäytymistarpeitaan paremmin kuin poro.

Porojen hyvinvoinnin suurimpia uhkia ovat nälkä ja petojen saaliiksi joutuminen. Muun maankäytön heikentämiä laitumia ja suuria petokantoja kompensoidaan talvisella lisäruokinnalla. Sen sijaan porotalouden perustuminen porojen tarhaamiseen ei ole mahdollista, sillä lähtökohtaisesti poro ei sopeudu ympärivuotiseen tarhaamiseen. Ikiaikainen tapa pitää poroja luonnonlaitumilla ja halu elää osana perinteistä elinkeinoa ovat porotalouden harjoittamisen lähtökohtia.

Eettinen tuotanto on ekologista kestävyyttä

Ihmisille kelpaavan ravinnon tai peltojen tuoton käyttäminen eläinten rehuksi koetaan helposti kestävämmänä (Van Zanten ym., 2018). Porotaloudessa eläinten rehu on peräisin luonnosta tai alueilta, jotka soveltuvat parhaiten nurmiviljelyyn. Poro muuttaa ihmisille kelpaamattoman ravinnon luksuslihaksi, jolloin lihantuotanto on eettistä ja ekologista (Van Zanten ym., 2018). Kestävän käytön uhat ovat heikoiksi päässeissä talvilaitumissa sekä motorisoitumisen aiheuttamassa riippuvuudessa fossiilista polttoaineista. Ratkaisuja niihin haetaan koko ajan. On muistettava, että porot jarruttavat ilmastonmuutosta vähentämällä alueiden pusikoitumista, jolloin lumipeitteinen alue heijastaa ilmakehään tulevan lämpösäteilyn paremmin pois maan pinnalta (Cohen ym., 2013). Lisäksi laiduntaminen ja tunturiluonnon pysyminen avoimena on edellytys harvinaisten tunturikasvien ja luonnon monimuotoisuuden säilymiselle (Oksanen 2013).

Eettinen tuotanto on tuottajan hyvinvointia

Lihantuotanto on hyväksyttävämpää sen ollessa osa paikallisten ihmisten kautta aikojen harjoittamaa elinkeinoa. Pohjoisen syrjäseuduilla asukkaiden keinot itsensä elättämiseen ovat rajalliset. Siellä porotalous on merkittävässä roolissa niin pää- kuin sivuelinkeinona ja osana perheiden tulonmuodostusta. Sanotaankin, että ”poromies sammuttaa Lapista valot”, kun kuvataan porotalouden merkitystä osana aluetaloutta.

Poronlihan tuotanto on poikkeuksellista alkutuotantoa, jossa korostuu tuottajan mahdollisuus toimia itsenäisesti ilman suuryrityksiä ja riippuvuutta tuotantotulista. Tavallisessa kotieläintuotannossa tuottajahinnat ovat vain muutamia euroja tuotantotukien vuoksi, kun taas porotaloudessa hinta on korkeampi tukien vähäisen määrän vuoksi (Vilja, 2019). Maailmanlaajuinen kilpailu ja pitkä tuotantoketju pellolta pöytään vaikuttavat muun kotieläintuotannon hinnanmuodostukseen (Kotro ym., 2009, s. 43). Kuluttajan lautaselle

päätyvä elintarvike on voinut vaihtaa omistajaa monta kertaa tuotantoketjun eri vaiheissa. Poronlihan suhteen tilanne on paljon yksinkertaisempi.

Perinteisen elinkeinon oikeus, suoramyynä, on tuottajille tärkeä myyntikanava. Suoramyynnissä on mahdollista myydä tarkastamatonta poronlihaa suoraan kuluttajalle EU:n lainsäädännön kansallisen poikkeuksen turvin (Komission delegoitu asetus 2019/624). Kuluttaja arvostaa mahdollisuutta maksaa koko ostohinta tuottajalle ilman välikäsiä. Hän saa myös suoraan tietoa porojen elinoloista ja voi antaa palautetta välittömästi tuottajalle. Usein palaute onkin kiittävä, kun tuotekehitys on palautteenkin ansiosta tuottanut eri kuluttajille sopivia tuotteita. Laaja teurastamoverkosto ja useat pienjalostamot tuovat laadukkaita tuotteita lähelle kuluttajaa aluetaloutta turvaten. Poronlihan laatuketjua on kehitetty mm. Lapin ammattikorkeakoulun, Paliskuntain yhdistyksen ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyössä.

Eettinen tuotanto on eläimen arvostamista

Vanhan sanonnan mukaan porosta menee hukkaan vain henki. Liha on päätuote, mutta kestävässä tuotannossa sivutuotteet ovat merkittävässä roolissa. Taljasta ja nahasta, sekä sarvista ja luista on aina tehty vaatteita ja tarve-esineitä. Nykyään poron nahka onkin monen huippumuotisuunnittelijan märkä päiväuni uniikkina materiaalina. Lemmikkirookamarkkinoilla poro on erittäin arvostettu raaka-aine, joka herättää positiivisia mielikuvia. Eettisesti valveutunut kuluttaja arvostaa koko eläimen korkeaa käyttöastetta.

Poronhoidolla on sitä harjoittaville merkitystä työn lisäksi myös oman identiteetin määrittämisessä. Se koetaan taloudellisen toiminnan lisäksi elämäntapana, joka omaksutaan sosiaalistumalla elinkeinon ja sen käytäntöihin lapsesta lähtien. Myös sosiaalinen verkosto rakentuu vahvasti yhteisöllisyyteen perustuvan poronhoidon piiriin. (Kietäväinen, Vatanen & Ronkainen 2013, s.25-26). Poronhoitoa harjoittavissa perheissä poro on niin vahvassa roolissa osana elämäntapaa, että parhaimmillaan se saa osakseen tuotantoeläimelle poikkeuksellista syvää arvostusta. Arvostusta ilmentää eläimen kokonaisvaltaisen hyödyntämisen lisäksi sille tarjottu hyvä hoito sekä halu antaa sille arvokas loppu.

Eettinen tuotanto on kestävä koulutusta

Lapin AMKin hallinnoiman, ESR-rahoitteisen POROPEDA-hankkeen koulutuksissa painotetaan eläinten hyvinvoinnin toteutumista porojen teurastuksessa. Kuluttajien odotusten

täyttymisen lisäksi eläinten hyvinvoinnin huomioimista edellyttää lainsäädäntö. Teurastamotyössä elävien eläinten käsittelystä aina kuoleman varmistamiseen asti toimivissa tehtävissä vaaditaan kelpoisuus, jonka tarkoituksena on turvata eläinten hyvinvoinnin toteutuminen (Lopetusasetus 2009). Yhteistyössä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa toteutettu koulutuspilotointi porojen hyvinvoinnin turvaamiseksi teurastuksessa on kerännyt osallistujamääriä yli odotusten.

Hankkeessa rakennettava virtuaaliteurastamo mahdollistaa teurastuksen opettelun 3D-maailmassa ennen siirtymistä työskentelyyn elävien eläinten kanssa. Tämä parantaa osaltaan teurastustyön eettisyyttä. Lisäksi koulutus pitää yllä teurastamoverkoston säilymistä ja tuottajatasen osaamista. Perinteisesti ammattitaitoon liittyvä osaaminen on siirtynyt isältä ja äidiltä pojalle ja tyttärelle. Koulutuslaitoksesta saatava lisäosaaminen auttaa vastaamaan muuttuvan maailman vaatimuksiin.

Suomi ei ole yksin muuttuvassa maailmassa. Interreg Nord -hankkeessa yhdistimme voimat ruotsalaisten kanssa, kun haemme ratkaisuja poronlihan tuotannon työvoimapulaan. Koulutus on silta, joka tuo yhteen hyvät käytännöt kahta puolen rajaa. Kokemusten vaihtaminen kansalliset rajat ylittävässä koulutuksessa on erinomainen keino luoda verkostoja ja lisätä osaamista.

Parhaimmillaan koulutus kasvattaa tiedonjanoa, joka on yksilön ja elinkeinon kehittymisen moottori. Yhdestä koulutuksesta ei tule valmiiksi osaajaksi, mutta jokainen koulutus auttaa poronhoitajaa kehittymään elinikäiseksi oppijaksi. Tämä auttaa meitä jokaista muistamaan eettisen eläintuotannon merkityksen ja porotalouden sen hyvänä esimerkkinä.

Lähteet

Cohen, J., Pulliainen, J., Ménard, C. B., Johansen, B., Oksanen, L., Luojus, K., ja Ikonen, J. (2013). Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses. *Remote Sensing of Environment*, 135, 107-117.

Kietäväinen, A., Vatanen, E., & Ronkainen, S. (2013). Porotalouden taloudelliset ja työllistävät vaikutukset sekä muut arvot: kohti kokonaisarvoa? Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 63.

Kietäväinen, A., Vatanen, E. & Ronkainen, S. 2013. Porotalouden taloudelliset ja työllistävät vaikutukset sekä muut arvot: kohti kokonaisarvoa? Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 63.

Komission delegoitu asetus (EU) 2019/624 lihantuotantoa koskevan virallisen valvonnan suorittamista sekä elävien simpukoiden tuotanto- ja uudelleensijoitusalueita koskevista erityissäännöistä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/625 mukaisesti.

Kotro, J., Jalkanen, L., Latvala, T., Kumpulainen, K., Järvinen, M., & Forsman-Hugg, S. (2011). Mistä suomalainen ruokaketju voi olla ylpeä? Näkemyksiä suomalaisen ruokaketjun lisäarvotekijöistä. MTT Kasvu 15.

Kärppä, J., Laurila, T. ja Lundgren, K. Suomen ympäristöopisto SYKLI. 2009. Kestävää ammatillista koulutusta - näkökulmia ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen kestävään kehitykseen. Edita Prima Oy, Helsinki.

Lopetusasetus 2009. Neuvoston asetus (EY) N:o 1099/2009 eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä.

Oksanen, L. 2013. Poro ilmaston viilentäjänä. Poromies 3/2013.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta, 2014. Lausunto tuotantoeläinten olennaisista käyttäytymistarpeista 16.9.2014. Viitattu 13.10.2020. Saatavilla: https://mmm.fi/documents/1410837/1982758/TEHVNK_Tuotantoelainten_olennaiset_kayttaytymistarpeet_valmis__16.9.2014.pdf/77afc7af-82fa-4a84-9a73-aab4a146be58/TEHVNK_Tuotantoelainten_olennaiset_kayttaytymistarpeet_valmis__16.9.2014.pdf

Virtanen, A. 2006. Kestävä kehitys luonnonvara- ja ympäristöalalla. Teoksessa Kaivola, T. ja Rohweder, L. (toim). Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. OPM:n julkaisuja 2006:4.

Vilja, M. 2019. Porotalouden kannattavuus heikkeni hieman. Luonnonvarakeskus. Viitattu 13.10.2020. Saatavilla: <https://www.luke.fi/uutinen/porotalouden-kannattavuus-heikkeni-hieman/>.

Van Zanten, H. H., Herrero, M., Van Hal, O., Röös, E., Muller, A., Garnett, T., ... ja De Boer, I. J. (2018). Defining a land boundary for sustainable livestock consumption. *Global Change Biology*, 24(9), 4185-4194.